

שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו

(ר"ה ד'ת"ח)

**The death of the righteous is equivalent
to the burning of the Holy Temple**

Introduction

This *Tisha B'Av* marks the 34th year that I have been presenting a special *Kinot* program, beginning with the first year of my tenure as Rabbi of Congregation Shomrei Emunah of Baltimore. It is the 21st year since this program has been part of a webcast production of the Orthodox Union.

This year's program has once again been prerecorded prior to *Tisha B'Av* and will be available on demand for viewing all day so that people all over the world can view it any time during *Tisha B'Av*. Its theme will relate to heroes and villains, based on the verse "שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקיננו", The death of the righteous is equivalent to the burning of the Holy Temple." (ר"ה דף יח)

We have invited several special guests to address us in paying tribute to tzadikim who passed away this past year: Rabbi Moshe Hauer (OU Executive Vice President) paying tribute to Rav Uri Zohar; Rabbi Moshe Schwed (Director, OU Daf Yomi Initiative)

paying tribute to Rav Chaim Kanievsky; Rabbi Hillel Tendler paying tribute to his father Rav Moshe Tendler; Rabbi Menachem Genack (CEO, OU Kosher) paying tribute to Rav Simcha HaKohen Kook.

We will recite a limited number of traditional kinot, along with some contemporary readings and textual sources.

I express my gratitude to the leadership and staff of the Orthodox Union, to its president Mr. Moshe Bane, and to the executive vice presidents Rabbi Moshe Hauer and Rabbi Dr. Joshua Joseph.

I express special thanks to the Creative and Web departments. I also thank my capable and dedicated executive assistant, Mrs. Yocheved Goldberg.

This program is dedicated by Richard and Debra Parkoff in memory of Richard's parents, Avraham Ben Yitzchak HaKohen, a"h and Rochel Bluma Bat Yehoshua, a"h.

Kurt Rothschild, a"h

The theme of today's Tisha B'Av program is based upon a passage in the Talmud which reads, "The death of the righteous is equivalent to the burning of the Holy Temple."

Just three weeks ago, we were informed of the demise of Mr. Kurt Rothschild, a truly righteous individual, who lived for more than a century and whose long life was replete with numerous remarkable charitable accomplishments.

He was World Chairman of Mizrachi, and he was a member of the boards of Yeshiva University, Bar Ilan University, and Shaarei Tzedek Hospital, to name just a few institutions that benefited from his philanthropy, compassion, and sage counsel.

Rabbi Naftali Neuberger, the late revered Menahel of Yeshivas Ner Israel of Baltimore, would often tell his students that Kurt Rothschild was the only person he ever knew who cared for, and offered support to, every Jewish person and every important sacred cause.

I cherish the personal relationship I had with Mr. Rothschild in his later years, when he resided in Jerusalem. He graced me with his presence at several of my public presentations, including the Tisha B'Av webcasts at the OU Israel Center, and the English-language Shabbat Shuva sermons that I delivered at the Yeshurun Synagogue, where we both prayed regularly.

How proud I am to have been blessed by his friendship and encouragement, and by the occasions during which he told me his life story from his childhood in Germany and his escape from there to England in time to escape the Holocaust.

He related to me fascinating details about his training in the field of engineering and about his business successes. He inspired me with his remarkable acumen and wise guidance, and, above all, with his Ahavat Yisrael and Ahavat Eretz Yisrael.

I extend condolences to his wife Edith, to his children, grandchildren, and great-grandchildren, and to all who looked up to him as an irreplaceable tzaddik, the last of a generation.

May his memory be a blessing and an example for us all.

Outline

I. OPENING:

- A. Tears in Vain: בכיה לדורות
 - Emunah in Warsaw Ghetto
- B. Tears for Torah Sages: שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקיננו
- C. Tears for the Temple

II. SEQUENCE:

- A. Kinah 11: ויקונן ירמיהו, page 289 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*, with excerpts from Eichah chapter 4, pages 42-45 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - GUEST: Rabbi Moshe Schwed on Rav Chaim Kanievsky zt"l
- B. Kinah 12: אהלי אשר תאבת, page 301, with reference to Rav Soloveitchik's commentary on pages 307-308 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - EXCURSUS 1: Ramban and Rabbenu Yonah ("Cousins in Covenant"). See:
 - Rabbenu Yonah on Masechet Berachot 29a
 - Medieval lamentation, בורא עד אנה,
 - Ramban's lamentation on the death of his cousin
 - Ramban's prayer at the ruins of Yerushalayim
 - GUEST: Rabbi Menachem Genack on Rabbi Simcha Hacoen Kook zt"l
- C. Kinah 13: אי נה אמר, page 315 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - EXCURSUS 2: See:
 - Rav Soloveitchik's commentary, pages 322-323 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - *Tanya* chapter 42: פרשת דרכים דרך הקודש, דרוש ח
 - GUEST: Rabbi Moshe Hauer on Rabbi Uri Zohar zt"l
- D. Kinah 21: ארזי הלבנון, page 415 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - EXCURSUS 3: Reflections on the unique qualities of Rabbi Akiva
 - GUEST: Rabbi Hillel Tendler on his father, Rabbi Moshe Tendler zt"l
- E. Rabbi Yochanan ben Zakkai
 - Gittin 56a-b: Difficult Decision
 - Berachot 28b: Deathbed Dread (עי' שיח שאול), page שלה
- F. Kinah 27: אז במלאת ספק, page 479 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - EXCURSUS 4: Poem by Yehuda Leib Bialer, "עקדת רבי ירמיהו"
- G. Europe and the Jews: From the Crusades to the Holocaust
 - Kinah 25: מי יתן ראשי, page 455 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*, with reference to Rav Soloveitchik's commentary
 - Kinah 41: שאלי שרופה, page 591 in *Koren Mesorat HaRav Kinot*
 - Holocaust and Halakhah
- H. Prayer in the Synagogue
 - The Prayer of the Tosefet Yom Tov
 - The Power of Tears: Rav Dessler
 - The Power of Joy: Imrei Emet

III. CONCLUSION: The Power of Song: Imrei Shaul

In Tribute

Rav Chaim Kanievsky

Credit: Mishpacha Magazine

Rav Simcha HaKohen Kook

Credit: Meir Tulkoff

Uri Zohar

Credit: Moshe Milner/GPO

Rabbi Moshe Tendler

Credit: 5townscentral.com

Killed in Action

A total of 24,068 IDF soldiers, police officers, prison wardens, Shin Bet security service and Mossad agents have been killed defending the land of Israel since 1860, the year that the first Jewish settlers left the secure walls of Jerusalem to build new neighborhoods. Since Yom HaZikaron - Israeli Memorial Day 2021, 56 IDF soldiers and security personnel died, while 84 disabled veterans passed away due to complications from injuries sustained during their service. Since there was no specification of which engagement they were involved in, or if they died in a terrorist attack, the number has been added to the total without specifying the cause.

Killed by Terrorism Over the Past Year

From the Oslo Accords (Sept. 1993) until September 2000, nearly 300 Israelis were killed in attacks. During the Palestinian Al-Aqsa Intifada (Sept. 2000 - Dec. 2005) another 1,100 Israelis were killed. Since September 2000, Palestinian terrorist attacks have claimed at least 1,396 Israeli lives. This list includes 21 Israelis killed abroad in terror attacks directed specifically against Israeli targets, and three American diplomatic personnel killed in Gaza. It does not include nine IDF soldiers killed during Operation Cast Lead or the IDF soldiers killed in Operation Protective Edge.

May 5, 2022

Boaz Gol (49), Yonatan Havakuk (44), Oren Ben Yitfah (35)

A terrorist attack in the city of Elad left three men dead and eight injured, one critically.

April 29, 2022

Vyacheslav Golev (23)

Two Palestinian terrorists murdered Vyacheslav Golev, a security guard, at the entrance to Ariel.

April 7, 2022

Tomer Morad (28), Eytam Magini (27), Barak Lufan (35)

A shooting at a downtown Tel Aviv bar left three people dead and seven others were wounded and hospitalized.

March 29, 2022

Amir Khoury (32), Ya'akov Shalom (36), Avishai Yehezkel (29), Victor Sorokopot (38), Dimitri Mitrik (23)

Five people were killed during a series of drive-by shootings in Bnei Brak. The perpetrator was Diah Hamarsheh who had been imprisoned in 2015 for charges of supporting terrorism as well as arms trafficking.

March 27, 2022

Yezen Falah and Shirel Abukarat, (both 19)

Two Border Police officers were killed by two terrorists believed to be supporters of the Islamic State.

March 22, 2022

Doris Yahbas (49), Laura Yitzhak (43), Rabbi Moshe Kravitzky and Menahem Yehezkel, (67)

Four people were killed and two more were injured during a stabbing and vehicle-ramming attack by an Islamic State supporter in Beersheba.

December 16, 2021

Yehuda Dimentman (25)

Palestinians ambushed a car driving near Homesh in the West Bank. Dimentman was killed and two other Israelis wounded.

November 21, 2021

Eliyahu David Kay (26)

Kay, a recent immigrant from South Africa, was gunned down in a terror attack in Jerusalem on his way to prayer at the Western Wall.

August 30, 2021

St.-Sgt. Barel Hadaria Shmueli (21)

Shmueli was fatally wounded when a Palestinian gunman in Gaza fired at him from point-blank range.

Emunah in Warsaw Ghetto

אש
שלה
קודש
נה

פרשת שלח

עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול בוכל לה, ונבין גא הא המרגלים דברים של טעם ושכל אמרו, אפס כי עז העם וכו' והערים בצורות וכו' ולמה לא התוכח כלב עמהם לסתור את שכלם ודברי טעמיהם, רק סתם עלה נעלה וכו'.

אבל כך צריכה להיות אמונת איש הישראלי, לא בלבד בשעה שרואה מבוא ודרך לישועתו גם ע"פ שכלו ודרך הטבע יאמין בד' שיושיעהו ויתחזק, רק גם בשעה שאינו רואה ח"ו שום מבוא ע"פ שכל ודרך הטבע לישועתו יאמין בד' שיושיעהו ויתחזק באמונתו ובטחונו, ואדרבה בשעה זו טוב שלא יתעקש למצא איזה שכל ומבוא על דרך הטבע, כי כיון שע"פ פשוט לא ימצא אז ח"ו תוכל אמונתו עי"ן להפגם, ופגם באמונתו ובטחונו בד' יכול לעצור את ישועתו ח"ו, רק צריך לאמר הכל אמת, שעז העם היושב בה, כנים הדברים שהערים בצורות וכו' ומ"מ הנני מאמין בד' שהוא למעלה מהגבול והטבע שיושיענו, עלה נעלה וירשנו אותה בלא שכל ובלא סברה, ואמונה ובטחון כזה בד' מקרב את ישועתנו.

פרשת בלק

לא הביט און וכו' ד' אלוקיו עמו וכו', הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, לא ישכב עד יאכל טרף וכו'.

כי איתא בגמרא ברכות ז' ואל זועם בכל יום, וכמה זעמו רגע, וכמה רגע אחד וזעמו ר"א וכו' וכמה זעמו רגע וכמה רגע אר"א וכו' ונבין גא מו

Rabbenu Yonah on Masechet Berachot 29a

ירק רביעי ברכות יונה

כלומר אותם שהם תועים על דעתך ישפטו לא ע"פ מזלם אלא
אחה צעלמך תשפוט אותם ואם מזלם לטובה תהפוך אותם
לרעה וכן גורסין בנוסחאות המדויקות והתועים בדעתך
תשפוט וזירושלמי (ה"ג) ג"כ אומר בדעתך תשפוטם וקשיא לזה
הפירוש דכיון דהבינונו הוא מעין
שמנה עשרה א"כ מהו השייכות
שיש לזה עם ברכת השיצה שופטנו
שהוא כנגדה. על כן נראה יותר
נכון שר"ל והתועים שהם ישראל
המטיחים דברים זזה הגלות
הארוך שעוז הקצ"ה אותם ואינו
משגיח צם יהי רצון שישפטו
בדעתך כלומר צדיעתך אשר היא
החמלה והחנינה מלשון וידע
אלהים (שמות ג, כה) וזהו שהיה
אומר הנביא (ישעיהו סג, טו) איה
קנאתך וגבורתך המון מעין
ורחמיך אלי התאפקו וגו' למה
תתענו ה' מדרכך ואמר במקום
אחר (שם נח, ג) למה למנו ולא
ראית ענינו נפשנו ולא תדע ציאר
שמפני הסתלקות רחמי השם אנו
תועים בדרכיו הטובים כלומר
שאנו אומרים שהוא אכזרי שהוא
ההפך ממדותיו כי הוא רחום
וחנון וכן אנו מתרעמים שאינו
רואה ואינו יודע אותנו ברחמים
וזהו ממש מה שזכר בצרכת
השיצה שיסיר ממנו היגון ואנחה
שיש לנו בגלות וימלוך עלינו לצדו
ברחמים צלדק וצמשפט והם
דרכיו הטובים שאנו תועים עתה
מהם:

המנחה: מתני' רבי
היה מתפלל בכניסתו
תו תפלה קצרה אמרו
פלה זו אמר להם
שלא תארע תקלה
ני גותן הודאה על
בכניסתו מהו אומר
אלהי שלא אכשל
בי חבירי שלא אומר
טמא טהור ולא על
אסור מותר ולא
הלכה ואשמה בהם
מודה אני לפניך ה'
יושבי בית המדרש יט:
ושבי קרנות שאני
אני משכים לדברי
לדברים בטלים אני
עמל ומקבל שכר
בליים שכר אני רץ
י העולם הבא והם
אמר (תהלים נה, כד)
לבאר שחת וגו':
אומר בכל יום
עשרה* רבי יהושע
דה ר' עקיבא אומר

בורא עד אנה, Medieval Lamentation

בוֹרָא, עַד-אַנָּה

תוֹךְ פֶּחַ הַמּוֹקֵשׁ¹⁵ תוֹךְ פֶּחַ הַמּוֹקֵשׁ

וּבְלֵי בְנֵיָהּ וּבְלֵי בְנֵיָהּ

יוֹנְתָךְ בְּמִצּוֹדָה,

עֲנִיָּה וּמְרוֹדָה,¹⁶

יוֹשֶׁבֶת גְּלִמּוֹדָה,

צוֹעֶקֶת: אָבִי!

נָעָה גַם נָדָה¹⁷

וּלְקָרַח וְחָרַב¹⁸ וּלְקָרַח וְחָרַב

הִיא מִתְחַרְדֶּת הִיא מִתְחַרְדֶּת

מִקְנָה הַיּוֹנָה,

יוֹם וְלַיְלָה חוֹנָה,

מִחָרַב הַיּוֹנָה,¹⁹

מִשְׁנֵי לָבִיא:

יָהּ, עֵת עֲזֹבָתְךָ

אָכַל הַצֹּאֵר, אָכַל הַצֹּאֵר,

עָבְרוּ הַשָּׁנִים, עָבְרוּ הַשָּׁנִים

אוֹתָהּ בְּיַד טוֹרֵף,

וּמֶלֶק הָעוֹרֵף.²⁰

גַּם קִיץ גַּם חֶרֶף,

אֲשָׁא עַל²¹ אוֹיְבֵי:

12. על פי אסתר ט, יט. כב. 13. על פי אסתר א, יא. 14. תהלים קלה, ד.

בורא עד אנה: 15. על פי תהלים קיד, ז. 16. על פי איכה א, ז. 17. על פי

בראשית ד, יב. יד. 18. על פי בראשית לא, מ. 19. ירמיה מו, טז; ג, טו.

20. על פי ויקרא ה, ח. 21. איכה ג, כז.

Medieval Lamentation, בורא עד אנה (Continued)

בוֹרָא עַד אָנָּה

O Creator, how long will Your dove be ensnared
In the fowler's trap, distressed and miserable,
And, without her children, sitting solitary,
Crying out: "My father!"

Ceaselessly the dove wanders away from her nest,
Camping by day and by night through frost and scorching heat,
Terrified of the oppressing sword,
Of the lion's teeth.

O Lord, when You abandoned her in the hands of the predator,
He devoured her neck from the front, and wrung it off from
behind.
The years have passed. Both summer and winter
I bear the enemy's yoke.

בורא עד אנה, Medieval Lamentation, (Continued)

ערבית לליל תשעה באב

40

מִי יִתֵּן אֵלֶיךָ
לְעוֹף בְּגָבְעוֹת, לעוף בגבעות,
לְבוֹא עִם דּוֹדָה לְבוֹא עִם דּוֹדָה
אָז, אֲשַׁכַּח עֲצָבִי:
אֶבֶר פְּנֵשָׁרִים,²²
וְלִדְלֵג בְּקִהָרִים,²³
אֶל תּוֹךְ הַחֲדָרִים,²⁴

יֹועֲצִים עָלֶיךָ
זָרִים אֶכְזָרִים זָרִים אֶכְזָרִים
בְּעַל כְּבֹד²⁶ בְּעוֹל כְּבֹד
גָדוֹל מִכְּאוֹבִי:
עֲצוֹת,²⁵ הִיא אֲנוּשָׁה,
שְׁמוּנָה חֲלוּשָׁה
בְּחֶרְפָּה וּבּוֹשָׁה,²⁷

נַחֵם עַל לְבָבָהּ,
דְּבַר נְחֻמָּה דְּבַר נְחֻמָּה
קִבֵּץ נְדָחִים²⁹ קִבֵּץ נְדָחִים
וְגוֹאֵל תָּבִיא:
אֵל שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים,
עַל לֵב²⁸ הָעֲגוּמִים,
פְּזוּרִים בְּעַמִּים,³⁰

* * *

22. ישעיה מ, לא. 23. על פי שיר השירים ב, ח. 24. רמז לשיר השירים א, ה:
„הביאני המלך חדריו“. 25. על פי ירמיה מט, ל. 26. מלכים א' יב, יא.
27. על פי ישעיה ל, ה. 28. ישעיה מ, א-ב. 29. ישעיה נו, ח, ועוד. 30. על
פי אסתר ג, ח.

Medieval Lamentation, בורא עד אנה, (Continued)

41

ערבית לליל תשעה באב

If only she had wings like an eagle's,
To fly over the hills, and leap over the mountains,
To come with her beloved into the chambers,
Then I would forget my sorrow.

They devise a plan against her, till she is mortally wounded.
Cruel enemies* have weakened her
With heavy yoke, with reproach and disgrace.
My suffering is great.

Comfort her heart, O God who dwells on high,
Say comforting words to the heart of the grieving.
Gather the exiles, [who are] scattered among the nations,
And bring the redeemer.

* Literally: strangers.

Ramban's Lamentation on the Death of His Cousin

TRANSLATOR'S INTRODUCTION

הילילו הוה ליום הוקבע, בו בכיה לדורות, יתרבו בו התלאות, יזכרו
בו הצרות, לכן אבכה בו ואספד, בנפול חומת הבצורות, והסיר מצנפת
והציץ, והרים כתר ועטרת, הרב יונה אבי מדות, הוא יחיד בטהרות, הוי
חסידות הוי ענוה, הוי פרישות ואזהרות, הוי משנה וגמרא, הוי מקרא
ומסורת, הוי תלמוד ותוספות הוי קושיות וסברות, הוי לאדון קוננו, בו
לוחות הדברות, אהה למזבח נקרע, בו בטלו כפרות, אחת היא לי נחמה,
יום אובל לקברות, אחזה בצדק פניך, תזהיר בזוהר המאורות.

Make moan upon the day —

When mourning, for all generations was ordained,

When travail increased, and tribulation was remembered,

When the mitre and the head-plate were removed,

When the crown and the garland were taken off —

Harav Yonah, the father of virtues, unique in purity —

Woe Saintliness! Woe Humility! Woe Piety and

Exhortation!

Woe Mishnah and Gemara! Woe Scripture and Masoret!

Woe Talmud and Tosefoth! Woe Inquiry and Exposition!

Woe our lamented lord, in whom were contained

the Tablets of the Law!

Woe the razed altar, in which atonements came to an end!

One thing alone consoles me,

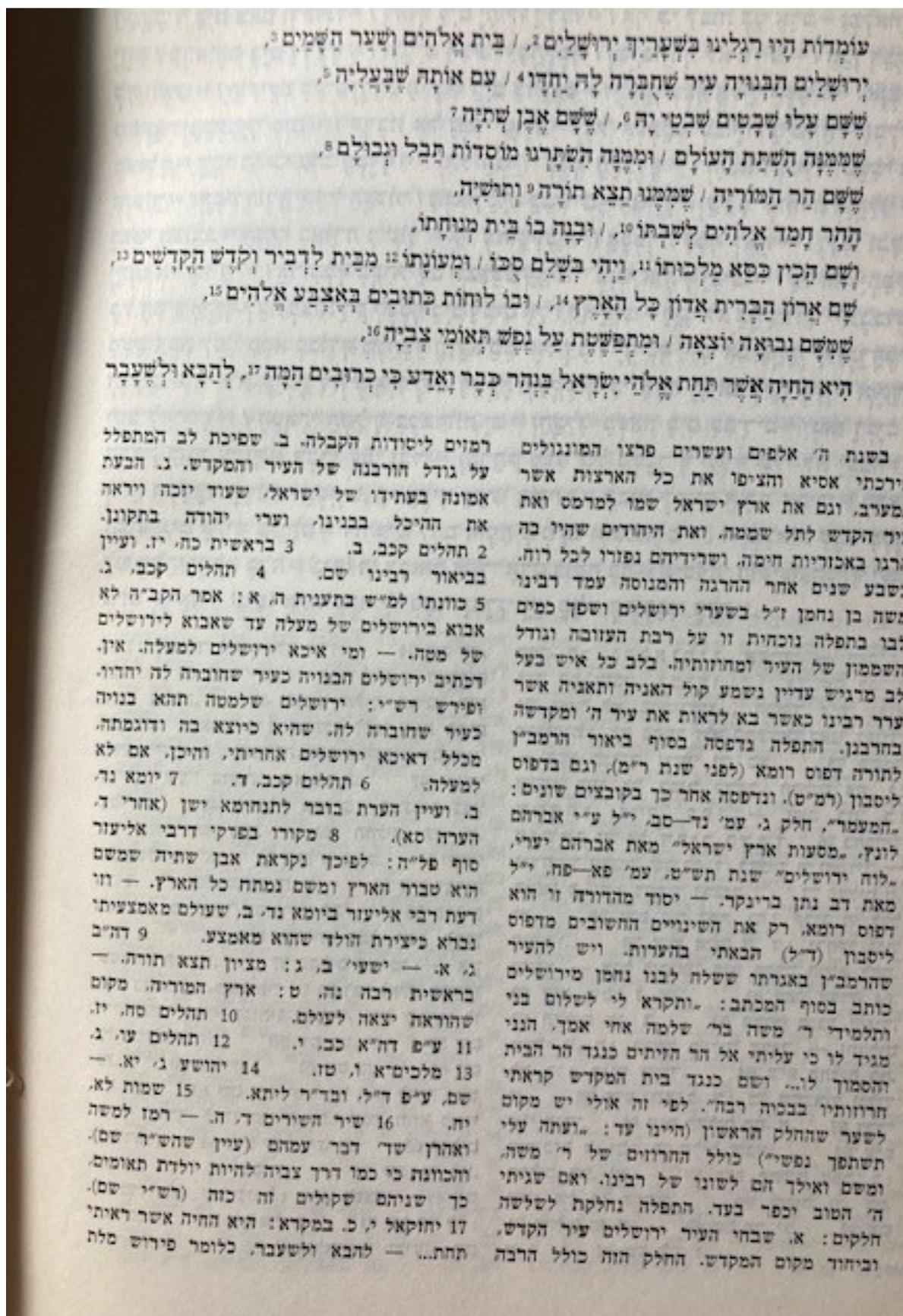
When I am brought unto my grave,

I shall see your face in Righteousness,

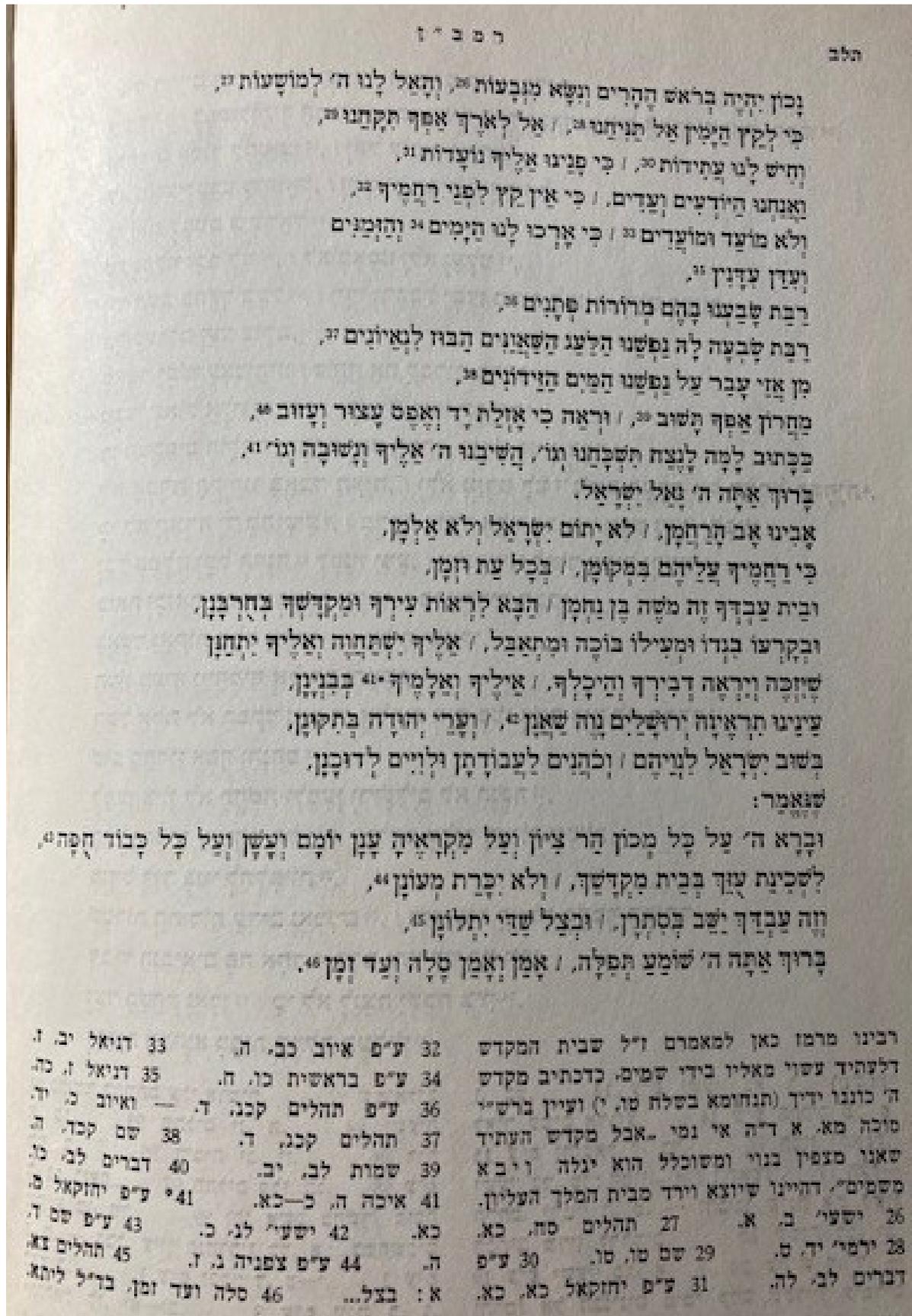
Shining in the light of the Constellations.

In studying the *Shaarei Teshuvah*, one cannot but be overwhelmed

Ramban's Prayer at the Ruins of Yerushalayim

Ramban's Prayer at the Ruins of Yerushalayim (Continued)

"עקדת רבי ירמיהו" Poem by Yehuda Leib Bialer

ע ק ד ת ר ב י י ר מ י ה ו

לזכר הצדיק הקדוש רבי ירמיהו קא לי ש
ז"ל מאופולה, שנרצח בשנת תש"ב בורשה, הי"ד.

יום אכזרי מפרפר, השמים מקלחים אש,
הומה כפר-מסעות, צמת דרכים ללא שוב,
המרצפת מוכסת דם, בדמע המסיל צקוב,
נשמות בסחי נשפכות, שטן צפרניו לוטש.

בכי ילדים, אמהות נפלצות, נאצי צורח-גוצש,
רבי ירמיהו על צקדה, צטרת טלית צטוף,
תפלה שפתותיו רוחשות, חור, גצה שטוף,
הנאצי מצליף, בוצט והוא זקוף גאות לבש.

שמורות ציניו עצומות, צקון לחשו יצק,
טפות דם מטפטפות והוא לנגשיו ילצג.
לא נכנע, לא הפסיק, צדי פסע פסיעות שלש.

הנאצי משתולל, חיל-חרון אותו אהז —
רגלי רבי כושלות, למרום כפיו פרש...
הבהיק ירי... וצמד מדפק הלב הקדוש.

ורשה תש"ח.

The Prayer of the Tosefet Yom Tov

מִי שְׁבַרְךָ

אחו התקין לומר בעל התוס' יו"ט וי"ע
עקב הגזרות בשנות ת"ח ות"ס עליהם אמר שבא עקב
מיכשול הדיבור בשעת התפילה

מִי שְׁבַרְךָ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב,
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, דָּוִד וְיִשְׁלָמָה, הוּא יְבָרְךָ אֶת כָּל מִי
שְׁשׁוּמֵר פִּי וְלִשׁוֹנוֹ שְׁלֵא לְדַבֵּר בְּעֵת הַתְּפִילָה,
הַקְּבִי"ה יִשְׁמְרֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע
וּמַחֲלָה, וַיַּחֲלוֹ עָלָיו כָּל הַבְּרָכוֹת הַקְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר
תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וּבְכָל סֵפְרֵי הַנְּבִיאִים וְהַקְּתוּבִים,
וַיִּזְכֶּה לְרֵאוֹת בָּנִים חַיִּים וְקַיָּיִמִים וַיַּגְדִּלֵם לְתוֹרָה
וְלַחֲפָה וְלַמַּעֲשִׂים טוֹבִים, וַיַּעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ

תָּמִיד בְּאַמֶּת וּבְתַמִּים וְנֶאֱמַר אָמֵן.

גבאי ביהכ"ג מתבקשים, להנהיג אמירת ה"מי
שבירך" מידי שבת לפני תפילת מוסף ויהי
רצון שכל הברכות יהולו עלינו

הוסף ע"י:

מרכז קאליב העולמי אהרונביץ 20

טלפון 03/5708670

בני-ברק

BIBLIOGRAPHY

Edward Flannery, The Anguish of the Jews

Martin Goodman, Rome and Jerusalem

Malcolm Hay, Europe and the Jews

Jack R. Lundbom, Jeremiah Among the Prophets

Chaim Miller, The Practical Tanya, chapter 42

Irving J. Rosenbaum, Holocaust and Halakhah

Rabbenu Yonah of Gerona, The Gates of Repentance, translated by S. Silverstein. Feldheim Publishers, New York, NY

Koren Mesorat KaRav Kinot, OU Press, New York, NY

Talmud Bavli, Masechet Gittim 56a-b

אמרי אמת, "שמעתי מהרב אלימלך בידרמן"

אדמו"ר מפיאסעצנא, אש קודש

פרשת דרכים דרך הקודש, דרוש ח

הרב צבי אינפלד, רבי עקיבא ודורו של שמד. מוסד הרב קוק, ירושלים

יהודה ליב ביאלר, אשדות ימים - שירים. מוסד הרב קוק, ירושלים

רוני גולדשטיין, חיי ירמיהו. מוסד ביאליק, ירושלים

הרב דסלר, מכתב מאלהו ח"ד

רבי יום טוב ליפמאן העליר, מגילת איבה

הרב שאול ישראלי, שיח שאול עה"ת

חיים ע. קוליץ, ראש לחכמים

רב יעקב קאפל שוורץ, יקב אפרים

רב חיים דוד שעוועל, כתבי רמבן כרך ראשון

תלמידי רבנו יונה, ברכות כט:א

תלמוד בבלי, גיטין נו:א-ב

A beautiful traditional rendition of lamentation **עַד בּוֹרָא אַנְהוּ** can be heard here (note that there is musical accompaniment to this recording): [youtube.com/watch?v=XoRbxVvgWQ4](https://www.youtube.com/watch?v=XoRbxVvgWQ4)